

dežel že ločile. Slava, kateri se je bil vojvoda Lotrinški odpovedal, doletela ga je vendar-le.

Poljaki so zmago na bregovih pri Döblingu sami sebi pripisovali, da-si jih je bil Lotrinžan rešil iz hude zadrege. Pri Ostrogonu na Ogorskem hotel je Sobieski, ponosen na lastno moč — pokazati, da Nemcev ne potrebuje, al prišel je vsled tega v grozno nevarnost.

Skoraj ni je bilo rešitve. Umreti ali podati se: ta osoda pretila je njemu, njegovemu sinu Jakopu in prvakom vojvodom. Le s silo, z veliko silo je kralja iz te hude zadrege rešila njegova telesna straža. Vojvoda Lotrinški in Stahremberg, to videti, prišla sta prostovoljno na pomoč ter rešila Poljake; padel pa je vendar-le vojvoda Pomerelski (hud sovražnik Nemcev) z 2000 vojaki.

Dva dni potem zahteval je Sobieski, ker si ni več toliko zaupal kakor poprej, naj se njegovi vojaki med nemške potaknejo, in res, z združenimi močmi priborili so si sijajno zmago, ki je Turke stala do 20.000 mož in je Turčija izgubila Ostrogon. Ta dan je smrt zadela tudi divjega Kara Mustafa; 25. grudna so ga v Beligradu zadavili. To je bila plača, po naših mislih čisto zaslužena kazen za grozovitosti zoper kristijane. 5 let pozneje, po padcu Beligrada v kristijanske roke (16. septembra 1688.) je vojevoda Lotrinški Kara Mustafaovo glavo poslal škofu Koloniču, čegar glavo je hotel Mustafa poslati sultanu na sulici nasa-jeno. „Kdor drugim jamo koplje, sam va-njo pade“ — vresničilo se je tu.

Glava njegova je še zdaj v meščanski orožnici na Dunaji, z rudečo svilnato vrvico, s katero so ga zadušili; tudi slika (podoba) njegova se tu vidi s čudnimi napisi, ki naznanjajo, kako krvoločen je bil, naposled pa tak žalosten konec storil. —

Dragi bralci! s zgodovino sva pri kraji; iz tega popisa lahko priznavate, da je oboje obleganje Dunaja velikega zgodovinskega pomena. Pri prvem obleganju leta 1529. je stari Salm s svojimi vrlimi vojaki strahovitega Turka, pred katerim se je tresla Azija, Afrika in Evropa, užugal na Avguštinskih nasipih ter mu pogumno zaklical: „brate Turče — do simo, a ne dalje!“ Grozovitega Suleimana se je vse balo, bil je res eden najhujših sultanov, kolikor jih zgodovina pozná. Pri drugem pa je bila rešitev tem sijajnejša, čem večja je bila nevarnost za Dunaj. Suleiman je drl proti zapadu krščanski svet pokončat, nasprotno pa so prej hodili križanci svete dežele reševat Turškega robstva. Pri drugem obleganju je Osmane popolno zapustila sreča; polomesec je otemnel za velikega vezirja Kara Mustafa in Turško cesarstvo; solnce je jelo kristijanom prijaznejše sijati.

Zdaj vidiš, dragi čitatelj, da je bil posihmal Dunaj obvarovan Turške môre. Turška mula menda ne bo več prišla „Reno pit“, prej bi utegnila piti črno morje. Kristijanom za njo gotovo na bode žal.

Imenitne dogodbe se ne pozabijo lahko in rade ohranijo se za potomce v marsikateri reči. Tudi Dunaj je obhajal mnogo mnogo let vsako leto 12. dan septembra s slovesnim obhodom iz cerkve sv. Petra k znamenju sv. Trojice „pri Grabnu“, kjer se je zahvalna molitev opravljala.

Ta spomin se je ohranil tudi v dveh ljudskih svečanostih in veselicah. V Hernalsu, pred mestom Dunaja so vsako leto v nedeljo cerkvenega Posvečenja neko prav smešno veselico obhajali, rekli so ji „oslov-ska ježa“ (jahanje).

Tudi peki, ki so se vrlo dobro držali in posadko s kruhom oskrbljevali, dobili so posebne pravice. Taka pravica je bila, da so smeli na dvoru kegljati. Toda te pravice so bili kmalo zgubili; le ena se je bila obra-

nila do novejših časov, tako zvani „pekovski obhod“. Leta 1809. je pa tudi to nehalo.

Kar sem mislil svojim bralcem povedati, sem povedal. Slovenci, vi pa se iz tega učite, koliko britkosti je divji Turek krščanskemu svetu prizadjal, koliko nedolžne krvi prelil, koliko požgal vasi, trgov in mest, in iz sedanjih dogodkov na jugu lahko veste, da se v 400 letih prav nič predrugačil ni. To je tisti „izobraženi narod“, katerega Magjari in nemškutarji tako prisrčno objemajo. Sram jih bodi!

Književstvo.

* *Mineralbad Töplitz in Unterkrain und seine Umgebungen* von P. v. Radics. Offizier des kais. Persischen Sonnen- und Löwenordens, Ritter des kais. Brasilianischen Rosenordens etc. Wien 1878.

Pod tem naslovom je ravnokar Dunajska knjigarna Braumüllerjeva v nemškem jeziku na svetlo dala knjigo, ki opisuje naše toplice na Dolenskem, katere, zavoljo velike zdravilne moči že v 13. stoletju svetu znane, so premalo obiskovane le zato, ker v kotiču ležijo, do katerega žalibog še zmiraj nepelje nobena železnica. Al tudi to je deloma krivo dozdej še malega obiska, da je vnani svet premalo izvedel o teh toplicah. Gosp. Viljem Braumüllerju gre hvala, da je svoji „Bade-Bibliothek-i“ vvrstil tudi naše toplice v Toplicah, — P. pl. Radicsu pa, da jih je tako zanimivo opisal v knjižici 7 pôl debeli. Knjižica se pričinja z zgodovino kopelj na Kranjskem. Ker je gosp. Radics strokovnjak v zgodovinstvu naše domovine, nam bralci naši smejo verjeti, da že ta del njegovega spisa, kjer govori o 4 Toplicah, o Studencih, o Slatnikih Kranjskih, je jako mikaven. Potem popisuje vas Toplice in kopelj v Toplicah z zgodovino njeno; tu nam pa le zopet pred oči stopa krvoločnost Turkov, ki so pogostoma v našo deželo privreli v 15. in 16. stoletju in je naša Dolenska veliko veliko trpela po njih. Se ve, da pisatelj v daljšem popisu pride na glavni del knjige, v čem namreč obstaja zdravilna moč Dolenskih toplic, o katerih boleznih so zdravilne, koliko stane kopanje tu itd. Dodan je knjižici naposled še popis okolice Topliške in pa bolj oddaljenih krajev, na pr., v Metliko in Črnomelj, kjer nekoliko popisuje naše „Bele Kranjce“, in pa v Kočevje. Tako je knjižica na dvojno stran interesantna: za bolnega človeka namreč, ki v toplicah zdravja išče, pa tudi za zdravega deželana, ki marsikaj o krajepisji in zgodovini izve iz teh bukvic, kar ni vedel. Dobivajo se pri vseh bukvarji.

Politične stvari.

Govor grofa Hohenwarta

o glavni razpravi nove Avstro-Ogerske pogodbe

v zbornici poslancev 29. maja t. l.

Pri vseh dolgotrajnih razgovorih o tistih vladnih predlogih, ki se skupno imenujejo „pogodba z Ogersko“, zdrževal sem se besede, a ne, da bi bil s temi predlogi zadovoljen — moje glasovanje nasprotno priča, ampak le zato, ker sem bil od početka prepričan, da se na tej podlagi in na tej poti ne more do povoljnega konca priti.

Prav rad, gospôda, bi bil videl, da sem se motil, in da se je stvar dobro razmotala, — danes pa, ko vsak vidi, kaj se je po skoraj triletih dogovorih doseglo, danes spoznam jaz in spoznava ves svet, da sem prav

sodil, in da ta pogodba ne vstreza ne najskromnejšim željam, ne najbolj opravičenim nadam.

Če prav je državni zbor vladne predloge nekoliko obrnil tako, da je naše žrtve nekoliko zmanjšal, nevarnosti in žrtev nam vendar še toliko ostane, da ga ni človeka v vsi državi, ga ni, pravim, v obeh polovicah njenih, da bi mu ta pogodba bila po volji. In celó pokrovitelji pogodbe nam je ne priporočajo zato, ker je dobra, ampak, akoravno je slaba, ne iz vzrokov v pogodbi, ampak iz takih zunaj pogodbe ležečih, med katerimi je glavni vzrok ona popolna apatija in vtrujenost, ki je nastala v vseh krogih po teh poltretjeletnih dogovorih.

Prej so rekli: „Ne krajcarja ne plačamo več“, zdaj pa je to pozabljeno; zdaj pravijo: „rajši največe žrtve, samo zato, da se temu morilnemu in dvomljivemu stanju konec stori“. Ne bom vam našteval naših žrtev o bankini postavi, o postavi 80 milijonskega dolga, o colni tarifi z visoko colnino, pa tudi o tem ne, koliko po nasvetu odsekove manjšine ima vsaka polovica države donašati za skupne potrebščine.

O tem se je že dosti govorilo, posebno je stvar jasno in prepričalno razložil častiti poslanec Hebske trgovinske zbornice (Plener), tako da menda ni uda te sl. zbornice, ki bi ne bil o tej reči zadosti podučen. Pa tudi posamezne točke pogodbe obsodili so taki gospodje, ki smo jih o vseh važnih vprašanjih vedno na vladni strani videli, tako ojstro, da smem vprašati: kaj neki ostane še opoziciji, da bi grajala? Pa pri vsem tem, da nam očividno in težko škodo nova pogodba donaša, bi je vendar ne obsodil, marveč pripravljen bi bil, sprejeti jo z denarno škodo, ako bi si kupili s tem le kak dobiček enake vrednosti, ako bi nam s tem za celoto, za monarhijo kaka korist vzrastla. Pa zastoj pregledujete brezštevilne paragrafe te pogodbe, ne najdete med njimi takega bisera, da bi nas v nekoliko potolažil. Mi naj vse žrtvujemo za nič, le zato, da se postavi na mesto tri-, dva- ali enomesečne začasne naredbe (provizorija) še slabeja desetletna naredba.

Vse napake in nevarnosti, ki leže v pogodbi od l. 1867., naj odobravamo in vnovič za deset let potrdimo! Ko se nam je leta 1867. Ogerska pogodba diktirala, tačas smo jo sprejeli prisiljeni k temu po ministerstvu, katero je, rahlo rečeno, navidezni priboljšek više cenilo, nego vso prihodnost države. Naša polovica države pa je v tisto pogodbo le privolila s tem pristavkom, da je s tem naših žrtev konec, in da se ne smejo do nas nobene tirjatve več staviti; upalo pa se je tudi, da se bodo dale v desetih letih napake tadanje pogodbe odpraviti, in da se bo dala Ogerska zopet bolj trdo k državi prikleniti, ker se jej je po prenatagljeni pogodbi preveč samostojnosti dalo.

Zdaj, ko je prišel tisti trenotek, ko smo upali prevrata k boljemu, zdaj nas odlašajo za novih deset let, ter nam prigovarjajo: le še to privolite, potem pa nič več! In kedar zopet pride tisti trenotek, da naj pokažemo svojo stanovitnost, potem pride zopet tisto domoljubje strahú (veselost), in nam vse podere, kar je domoljubje prepričanja zidalo. Ni potem čuda, da je za nas zmiraj slabeje; pa tudi v drugem oziru je za nas od leta 1867. sem mnogo slabeje. Obe polovici cesarstva hirata na posledicah one pogodbe, ki zavira tako celoto, kakor posamesne dele. Oba dela, vtrujena, obupana, se težko borita vsak za svoje bitje in življenje, in to tem bolj, ker je prišel nad nas oni glasoviti denarni polom, in tako ste se odtujili Avstrija in Ogerska, da iščejo zdravila za obe v popolni ločitvi in ne v tesnejši zvezi.

Pred nami ne leži pogodba dveh strank z enako

skrbjo in enako navdušenostjo za celoto vnetih, ampak pogodba dveh sovražnikov. To je žalostno, pa ne čudno; vsaj mi od naše (desne) strani smo to naprej videli. Če so v poslednjih letih dualizem vedno povelečevali, in celoto države prezirali, potem ni čudno, da si polovici tuji postanete in kot nasprotnici v dogovore stopite.

Ne napake, ki so se morda pri pogodbenih razgovorih storile, ampak slaba politika prejšnjih let je kriva nesrečnega izida. Deset let naprej se je vedelo, da pride dan obnovljenja pogodbe, al ker se v teh desetih letih ni nič pripravilo za pogodbeni boj, zato je bila stvar že za naprej izgubljena.

Važno je, da se o tem ne motimo, in ravno zato bom nekaj omenil, kar so moji predgovorniki omeniti pozabili.

Poklical bom besedo v spomin, ki jo je zapisal imeniten Avstrijski državnik ob važni priliki.

Gospôda! Ko je leta 1812. Avstrijski kancelar grof Metternich pričel ono veliko delo, ki je rešilo Evropo nasilstva prvega Napoleona, storil je ta pričetek z depešo na gospoda pl. Floreta v Parizu, pisano dne 9. grudna 1812. Depeša se tako pričinja: „So dobe in dogodki, ki odločujejo osodo držav kakor posamesnih ljudi. Vsaka slepotija tedaj postane smrtna, in treba je resnici v obraz pogledati, če se to še tako težavno dozdeva“.

Zdaj, gospôda, živimo v takem času, zdaj stojimo pred dogodki, ki bodo odločili osodo monarhije. Tukaj hvalisanje ni na mestu, treba je resnici odkrito v oči pogledati, če je še tako grda, ker bi vsako nepoznanje učinilo smrtno nevarnost. (Klici na desni: prav dobro!) Dovolite mi tedaj, gospôda, da natančneje razjasnim, kako je politika prejšnjih let zakrivila slabi izid pogodbenih razprav. Pri tem mi ni želja, nasprotovati sedanjemu ministerstvu. Jaz sem mu nasprotoval, ko je še na čelu velike stranke orožje trdno v rokah držalo; popustil sem pa to borbo skoraj popolnoma, odkar sem izvedel iz njegovih lastnih ust, da ministerstvo ni voditelj več, ampak je le sluga svoje stranke (na desni: prav dobro!) in ne pripušča mi vest, da bi umirajočemu zadnje ure grenil. (Veselost.)

Obračam se tedaj do stranke, ki je v preteklih letih imela vso moč v svojih rokah, in se bom ministerstva le spominjal, kedar ne bo mogoče drugače. Mislim, gospôda, da nobenemu državniku ne more biti dvomljivo, da tako dolgo ne dobomo za oba dela Avstrijsko-ogerske povoljne pogodbe, dokler bo vsak del enostransko le svoje koristi zagovarjal. Ogerska pravi: „jaz ne morem več nositi bremen, ki mi jih naklada pogodba od leta 1867.“ Mi pa odgovarjamo: „mi ti ne moremo pomagati, sami že pretežko nosimo.“ Če pogledamo v državne stroške obeh državnih polovic, prepričali se bomo, da ima vsaka polovica prav. Tako je, tukaj ne pomaga nobeno barantanje; dogovori so sklenjeni, predno so bili prav pričetni. To stališče bi se moralo odstraniti, in postaviti na njegovo mesto stališče celote, obče koristi monarhije. Potem se ne bo več v tem pomoč iskala, da bo ena polovica skušala bremena na drugo zvaliti, ampak priznalo se bo, da ste obe polovici preveč obteženi, in da je tega nesrečna sistema od leta 1867. kriva, ki zavira vsak gospodarsk napredek, pa ob enem nas v politični moči slabí. Nadalje se ne bo moglo zanikati, da taka država ne more obstati, ki se mora vsakih deset let vnovič za pogoje svojega denarnega in gospodarskega bitja boriti, in da v tako viharnih časih ne more spolnovati naloge Evropske velike oblasti. (Na desni: prav resnično!) Da se Ogerska na to skupno stališče postavi,

to je bila imenitna in najvažnejša naloga Avstrijskega državnika. Vsakako težka naloga, gospôda, ki se pa, se ve da, ni dala v zadnjem trenutku rešiti, če jej ni bila dolgo poprej po previdni, doslednji politiki pot pripravljena. ((Na desni: prav resnično!))

Al, gospôda, kaj se je v tem oziru storilo? Nič! prav nič! Nasprotno; še sami so pokvarili položaj. Magjarski narod ima tako že previsoko, preživo narodno samosvest in se samega previsoko ceni; dvajset let tlačen zadobil je naenkrat take pravice, kakoršnih celó njegova ustava ne pozná; storilo pa se je še vse drugo, da se je ta magjarski ponos še bolj podkuril, tako, da so Magjari mislili, da vse dosežejo, samo, če resno hočejo. (Dobro, dobro! na desni.) Niso namreč umeli, složnim Ogrom nasproti postaviti složnih Avstrijcev (na desni: to je, to!) in tako je prišlo, da so pri delegacijah v vseh važnih stvaréh Ogri odločbo v rokah imeli. Pa ne še zadosti. Dala se je Ogrom tudi v vnanji politiki izven delegacij taka moč, kakoršna vsaj po pogodbenih postavah ni opravičena. (Dobro, dobro! na desni.) Da, še več, celó v Budapešto dol so romali in Magjare vabili, naj bi se vendar v naše cislajtanske zadeve vtikati hoteli. (Na desni: prav dobro!)

Gospôda! Ne bi bil tega omenil, če bi ne bil nekdo unidan tega dogodka v tej sl. zbornici preslavljal, rekši, da mi revni Avstrijanci smo Ogrom za to še hvale dolžni. (Dobro! na desni.) Nočem še pripovedovati zgodovine zadnje ministerske krize na Ogerskem, in kako se je tačas naša vlada obnašala, ker mislim, da je to vse predobro znano. Toda kdo bo pri teh okolišnih Ogersko obdolžil, saj so jej vedno toliko kadili, da že sama sebe ni več poznala in da je pozabila, da se ima za vse, kar ima, le Avstriji zahvaliti, in da si sama svoj grob koplje, če Avstrijo slabí, ker le pod njo more svoj kulturni poklic izpeljati. Mi imamo še eno in to največo opoviro, ki nam brani, tesneje zvezati se z Ogersko. Nedavno je imeniten govornik v drugi hiši državnega zbora to opoviro dobro označil. To je strah Ogerske, da ne bi pri tesnejši zvezi z Avstrijo izgubila svoje samostojnosti, da ne bi postala provincija. Obžalujem, gospôda, da oni gospod govornik pri vplivu, ki ga ima pri ustavoverni stranki, ni še povedal, kaj iz tega resničnega izpoznanja sledí. Mislim, da to-le sledí: odstranite to Magjarsko bolezen s tem, da spoštujete tudi pravice drugih deželá, potem bodo spoznali, da ste pripravljeni vsako pravo spoštovati. (Dobro, dobro! na desni.)

To je bila po mojem mnenji pripravljajoča naloga za našo politiko v zadnjih letih; zdaj si pa oglejte, kake odnošaje so v naši polovici vstvarili! Šest let je preteklo, šest dragih let, v katerih se je ravno nasprotna politika uganjala, — v katerih se je državna modrost iskala v tem, prezirati pravice deželá in uničiti vsako samostojno življenje (dobro! na desni); storilo se je vse, da se skupna velika Avstrija pristudi različnim narodom. (Dobro! na desni.)

Zahvaliti se imamo slavni preteklosti Avstrije in upanju v boljšo bodočnost, zahvaliti zvesti ljubezni do vladarske rodovine, da se želja po razpadu Avstrije med narodi naše polovice še ni vtrdila. Nikar pa ne mislimo na to, da bi si pridobili simpatij med tujimi narodi; britko bi se varali; ne mislimo na to, da bi se ponosna Ogerska tesneje z nami zvezala. Ta dežela še ni pozabila dobe 1861. do 1867., in se ne bo zvezala z državo, ki samostojnost svojih delov ne pripoznava, da celó siloma uničuje (dobro! na desni), da zagotovi vlado enemu narodu, in v njem le eni stranki. (Dobro, dobro! na desni)

Če vam je, gospoda, v včerajšnji seji gospod poslanec iz Bukovine z „domoljubjem strahú“ žugal, rekoč, da ne bo centralizem, ampak federalizem prevzel dedšino dualizma, potem nekaj tacega, kar se zgoditi mora. Ne bom vam ponavljal tega prerokovanja, vendar to rečem, da se Ogerska ne bo z nami tesneje zvezala, dokler ne bomo spoštovali pravic drugih deželá. (Tako je! dobro! na desni.) To je tudi najboljša centralizacija, ker se le po njej vse moči države za visoke in za najviše namene monarhije vkup zbrati dadó. (Na desni: dobro!) Za tako, ne samo v „svobodne oblike“ stlačeno, ampak v resnici na svobodno podlago postavljeno državo bodo vsi narodi z enako ljubeznijo in udanostjo vse storili; pridruževale se jej bodo rade druge deželice, in mogla bo Avstrija svojo zgodovinsko nalogo izpolnovati. (Dobro! dobro! na desni.)

Danes, gospôda, pa vidimo ravno nasprotno podobno, to je tako, ki je vsakako morala izvirati iz slabe politike prejšnjih let. Tisti, ki so to politiko dozdej podpirali, naj zdaj le pripognejo svoje hrbte pod kavdinski jarem. Od nas pa se kaj tacega ne sme zahtevati. Mi smo tej politiki od početka nasprotovali, mi smo pred njo svarili, dokler je bil čas. Ne moremo tedaj za vami na tej žalostni poti. ((Dobro! na desni.) In če nas v to silijo z opominom na vnanjo nevarnost, odgovarjam le to: Res, da ta čas ni pripraven za notranje zmešnjave in prepire; pa pri takih okolišnih je bilo pričakovati, da bodo vitežki Magjari k nam stopili in rekli: „pustimo za sedaj tirjatve in prepire, in naj ostane pogodba, kakoršna je bila doseđaj, dokler ne pridejo mirnejši časi.“ To pa se ni zgodilo, Ogri so mislili, da je ravno pravi čas, da nas napadejo, in nas k novim koncesijam prisilijo. Zoper tak napad imamo le eno orožje: to je: odbiti ga z enako odločnostjo! (Dobro! na desni.)

Tako nam ostane le ta prevdarek: če že ne moremo za naše ljudstvo, ki se v vedno hujšo revščino pogrezuje, nič drugega storiti, hočemo nasprotovati vsaj predlogu, ki na korist Ogrov hoče nam nova bremena naložiti. (Dobro! na desni.) To zabraniti svetuje predlog odsekov večine, in za ta predlog bomo tedaj glasovali. (Živahno ploskanje in živio-klici na desni.)

Mnogovrstne novice.

* *Jetnišnico v Kraljičinem Gradcu na Češkem je 2. dne t. m. deželne sodnije svetovalec Klaudi vpričo ondašnjega sodniškega predsednika preiskaval, gotovo ne zato, da bi videl, ali se s hudodelniki dovolj ostro, ampak nasproti zato, ali se ne ravna premalo mehko z njimi, — pa kaj se zgodi? — neki na 5 let obsojen hudodelnik zabode z nabrušenim koncem železne žlice sodniškega svetovalca v trebuh tako, da je kmalu potem umrl; tudi sodnije predsednik bi bil tako skupil, ko bi ga ne bil jetniški paznik otel. — Ta žalostna dogodba spada med drugim v naraven nasledek tistih liberalnih novošegnih postav, po katerih se mora s hudodelniki, če tudi so krvoločni trinogi, kolikor mogoče mehko in „human“ ravnati. Ta humaniteta sega res že tako daleč, da v današnjih jetnišnicah vidimo ravno narobe svet: namesti da bi tat, ropar, ubijavec se bal sodnikov in paznikov, se jih morajo sodniki in pazniki bati in rešpekt imeti pred lumpi, katerim se v zaporih veliko bolje godi kakor tisočim in tisočim poštenih kmetov in delavcev!*